

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík
nefndasvid@althingi.is

Reykjavík, 28. febrúar 2011

Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna (HH) til Efnahags- og skattanefndar Alþingis vegna þingskjals nr. 156-141. máls, 139. löggjafarþingi, 2010-2011.

Tillaga til þingsályktunar um aðgerðir til að stuðla að sátt við heimilin, verja velferð með ábyrgum ríkisfjármálum, efla atvinnulífið og fjölga störfum.

Þingmenn Sjálfstæðisflokks leggja ofangreinda tillögu fyrir Alþingi, að gripa til tilgreindra aðgerða með hliðsjón af mikilvægi þess að verja velferð í landinu, bæta stöðu heimila, fyrirtækja og ríkissjóðs, endurheimta tiltrú á íslenskt efnahagslíf, tryggja hvata til atvinnusköpunar og hagvaxtar, fjölga störfum og skapa skilyrði til þess að Íslendingar verði að nýju í hópi samkeppnishæfustu þjóða heims.

Almennt

Hagsmunasamtök heimilanna geta tekið undir margt að því sem hér er lagt til, sem og mikilvægi frekari aðgerða vegna ofangreinds samhengis. Tillagan viðurkennir beint og mikilvægt samhengi afkomu heimilanna við rekstrarskilyrði atvinnulífsins og afkomu hins opinbera, eins og samtökin hafa ítrekað bent á. Því er óskiljanlegt og ótækt að tillagan gangi ekki lengra en að boða tímabundna lækkun afborgana og lengingu lána heimilanna. Sú lausn getur ekki verið annað en bjarmargreiði.

Hér verður einkum fjallað um þátt heimilanna í tillögunni. Bent er á fylgiskjal með umsögninni, „ramma aðgerðarþátta“, lista yfir þau lykilatriði sem samtökin telja mikilvægust, til að skapa hér þau skilyrði sem þörf er á til viðsnúnings og endurreisnar, bæði fyrir heimili, atvinnulíf og opinbera sjóði.

1. Gefum heimilunum von

Samtökin ítreka kröfu sína um almenna leiðréttingu á veðlánnum heimilanna sem almennu og skjótvirku fyrsta skrefi til að forða því að verulegur fjöldi heimila verði þvingaður í sértæk greiðsluferfiðleikaúrræði. Það er ekkert lát á fréttum og skýrslum sem staðhæfa að helstu fjármálafyrirtæki og leiðandi fyrirtæki á innlendum markaði hafi með margvíslegum hætti stundað kerfisbundna svikastarfsemi, þar sem opinberir eftirlitsaðilar brugðust almannahagsmunagæsluhlutverki sínu með margvíslegum hætti. Flest bendir til að hagsmunir hins opinbera hafi farið saman með svikastarfseminni, vegna mikilla tekna sem starfsemin skilaði til opinberra sjóða. Hvoru tveggja leiddi til gríðarlegra hækkana gengis- og verðtryggðra lána heimilanna. Vegna þessa beina ásetnings, er með öllu óásættanlegt að meðhöndla skuldamál neytenda með tímabundinni lækkun á greiðslubyrði, nema eftir almenna leiðréttingu sem fyrsta skrefi.

Bent er á að veruleg rót skattahækkana liggur í samspili verðtryggingar, of hárrar raunávöxtunarkröfu lífeyrissjóðanna, baktryggingar launagreiðanda lífeyrisréttinda opinberra starfsmanna og óljósrar verkaskiptingar og ábyrgðar lífeyrissjóðakerfisins og almannatryggingakerfisins. Halli opinbera hluta lífeyriskerfisins er nú kominn yfir 500ma í skuld, (um 60% af alls um 800ma halla kerfisins,) þrátt fyrir að opinberir starfsmenn séu um 22% vinnumarkaðar. Á meðan að launþegar almenna kerfisins verða nú að sætta sig við að þeirra lífeyriseign verður skert um 15-25% gera opinberir starfsmenn kröfu um ca. 32% raunhækkun á lífeyriseign frá 1. jan. 2008. Bent er á að á árunum 2002-8 voru um 210ma notaðir af skattfé til að bæta opinberum lífeyrissjóðum upp ónóga ávöxtun af fjárfestingum. Þessi mismunur er ekki bara óásættanleg, heldur er hún hagkerfinu beinlínis stórskadleg. Verðtrygging sér til að bæði kaupmáttur lækkar og skuldir neytenda hækka samtímis þegar álögur eru hækkaðar til að auka á tekjur hins opinbera til að mæta þessum vaxandi halla. Atvinnulífið ræður ekki við raunávöxtunarkröfu kerfisins, sem sýnir sig bæði í að skuldir allra fyrirtækja og stofnana voru um 70% erlendar eða gengistryggðar haustið 2008 og ávöxtunarkrafan, saman með verðbólgu og raunvöxtum er verulega mikið hærri en meðalhagvöxtur, sem þýðir að hagvöxtur undanfarinna ára hefur stafað af hreinni og kerfisbundinni skuldsetningu. Heildarskuldir heimila hafa fjórfaldast frá árinu 2000 og skuldir fyrirtækja hafa áttfaldast. Samtökin ítreka að yfirklor yfir svo stóra galla grunnkerfanna getur ekki annað en leitt til annars og mun alvarlegra hruns fyrr en seinna, án róttækra breytinga. Nú þegar þrengir verulega að fjárfestingakostum lífeyriskerfisins og mun sú staða versna hratt án kerfisbreytinga og lækkunar á

innlendum fjármagnskostnaði. Vísað er í fylgiskjal um umfang aðgerða og skora samtökin á þingmenn allra flokka að taka þann aðgerðarlista til alvarlegrar skoðunar.

Þegar almennar leiðréttingar á veðlánnum heimilanna hafa verið gerðar, taka samtökin undir þörf fyrir rýmri skilyrði til skjótvirkari afgreiðslu þeirra heimila sem enn búa við greiðsluferfiðleika, sem sértæka aðgerð, sem sniðin yrði að hverju tilfalli.

Það myndi styrkja stöðu neytenda mikið ef lög um neytendalán tilgreindu með skýrari hætti forsendubrest og svigrúm til tímabundinnar aðlögunar, svo sem réttur til frystingar afborgana vegna atvinnumissis, staðfestra alvarlegra veikinda, fráfalls maka og fleiri þessháttar alvarlegra breytinga á högum láta.

Samtökin ítreka þá kröfu sína að öllum aðförum og fullnustuaðgerðum verði hætt, þar sem vafi leikur á lögmæti krafna. Stöðvi stjórnvöld ekki slíkar aðgerðir skapast veruleg hætt á umfangsmikilli skaðabótaskyldu gagnvart þolendum. Tekið er undir þörf fyrir endurupptökurétt og flýtimeðferð mála, þar sem einstaklingar hafa verið sviptir eigum sínum á grunni ólögmætra krafna gengistryggðra lána, sem og annarra ólögmætra krafna.

Tillaga um heimild til leigu og forkaupsrétt húsnæðis sem hefur verið selt nauðungarsölu er sorglegur vitnisburður um firringu á ábyrgð þessarar stöðu og aamt yfirklor. Hér þarf almenna leiðréttingu höfuðstóls bæði verð- og gengistryggðra lána heimilanna tafarlaust.

Samtökin taka undir samræmingu kerfa vaxtabóta og húsaleigubóta, til að auka jafnræði milli mismunandi húsnæðisforma. Samtökin telja jafnframt að hækka eigi vaxtabætur og skerðingamörk þeirra. Vaxtabætur ættu að taka bæði til vaxta og verðbóta húsnæðislána.

Samtökin taka heils hugar undir tillögu um afnám stimpilgjalda, til aukinnar samkeppni um tekin lán. Bryn þörf er á að afnema einnig uppgerðslugjöld og stytta raun binditíma lána með innleiðingu endurskoðunarákvæða á 3-5 ára fresti, þar sem lántakar geta valið að endurfjármagna sig annars staðar mislíki þeim boðin vaxtakjör síns lánveitenda.

Samtökin taka undir að almenn höfuðstólsleiðrétting veðlána heimilanna, niðurfærsla skulda við sértæka skuldaaðlögun og breytingar skulda vegna greiðsluaðlögunar myndi ekki stofn til tekjuskatts. Bryn þörf er á að skilgreina raun framfærsluviðmið, sem og hóflegt meðalneysluviðmið til greiðslumats.

2. Endurheimtum störf – eflum atvinnulífið

Bent er á að lykilatriði til endurreisnar atvinnulífsins er lækking innlends fjármagnskostnaðar og skuldastaða heimilanna sé leiðrétt, þannig að þau geti aukið neyslu og fjárfestingar. Leiðrétting á ofangreindum göllum í grunnkerfunum skilar sér einnig og beint til atvinnulífsins, sem mun þá geta aukið starfsemi sína, skapað raunverðmæti með aukinni framleiðslu og þar með aukin fjárfestingartækifæri fyrir lífeyrissjóðina og skila auknum tekjum til hins opinbera, án verðbólguþrýstings. Taka verður fyrir kennitölufalæk, því allt tap lendir sem aukinn kostnaður í verðlagi, sem lendir einna þyngst á heimilunum. Ekki er tekin efnisleg afstaða til einstaka tillögubátta, en tekið undir þörf á endurskoðun skattkerfisins, beitingu skattalegra hvata og að hraða verði endurskipulagningu skulda fyrirtækja. Lögð er áhersla á að verðtrygging verði afnumin eða 4% þak verði sett á verðbótubátt fjárskuldbindinga neytenda áður enn farið verði í afnám gjaldeyrishafta.

3. Hagræðing og aðhald í rekstri ríkisins, mikilvægi forsendna áframhaldandi velferðar

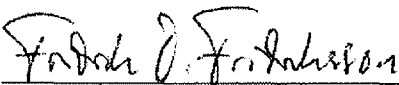
Tekið er undir róttæka og heildstæða endurskoðun á kostnaðarþörf hins opinbera og sérstaklega bent á ofangreinda galla grunnkerfa. Einnig er ljóst að leita verður leiða til hagræðingar innan stjórnsýslu og opinberra þjónustubátta, en ítrekað að staðið verði vörð um grunnvelferðarþjónustu í heimabyggð í heilbrigðis-, menntamála- og löggæslu.

Tekið er undir þörf fyrir endurskoðun á fátæktargildrum lífeyris- og bótakerfa, sem nú þvinga svo til alla lífeyrisþega í svarta hagkerfið. Slíka galla verður að laga tafarlaust.

Tekið er undir þörf á að stjórnvöld axli virkari og ríkari ábyrgð á hagstjórn, stuðli að lækkingu vaxta og styrkingu á gengi krónunnar.

Virðingarfyllt,

f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna / www.heimilin.is

Friðrik Ó. Friðriksson, formaður

Fylgiskjal: 110208 HH rammi aðgerða

Rammi aðgerða um skuldavanda heimilanna

Hagsmunir allra grunnstoða hagkerfisins, þ.e. heimila, atvinnulífs, fjármálakerfis og hins opinbera, fara saman til lengri tíma lítið og því verður að jafna ábyrgð milli aðila á afleiðingum hrunsins. Einhliða og of skammsýn hagsmunagæsla fjárskuldbindinga hins opinbera og fjármálakerfis mun einfaldlega leiða af sér annað hrun fyrr en seinna, langvarandi samdrátt í hagkerfinu og mjög kostnaðarsamt siðrof.

Hagsmunasamtök heimilanna leggja til eftirfarandi tillögu að ramma um aðgerðir til sátta um skuldavanda heimilanna og aðgerðir til viðsnúnings á sí vaxandi skuldaþróun, til nánari útfærslu milli aðila:

- **Almenn leiðrétting verð- og gengistryggðra veðlána heimilanna.**

Markmið aðgerðar er að forða því að stöðugt fleiri heimili þurfi á sértækri skuldaaðlögun að halda og að byrðum sé dreift milli aðila (lántaka, lánveitenda og skattgreiðenda) með sanngjörnum hætti. Aðgerð ná til sem flestra heimila, sé skilvirk og áhrifa gæti fljótt og að umsýslukostnaður sé sem minnstur.

Útfærslu slíkrar leiðréttingar skuli lokið fyrir 15. apríl nk. í samkomulagi hagsmunaaðila, stjórnvalda og fulltrúa neytenda eða með neyðarlögum um brýna efnahagsaðgerð. (sjá nánari tillögur Hagsmunasamtaka heimilanna)

- **Gera þarf sértæk greiðsluferfiðleikaúrræði skilvirkari**

Fyrir þá sem almenn aðgerð nægir ekki fyrir. Markmið aðgerða sé að sem flest skuldsett heimili nái endum saman, umsýslukostnaður sé sem minnstur og fólk hafi þak yfir höfuðið fyrir viðráðanlegt endurgjald. Í þessu ástandi verði lögð sérstök áhersla á skilvirka málsmeðferð og úrvinnslu.

Útfærsla endurskoðunar núverandi úrræða og möguleg innleiðing frekari úrræða sé lokið fyrir 15. apríl nk., unnin í samvinnu við hagsmunaaðila og fulltrúa neytenda.

- **Gera þarf þrotameðferð einstaklinga styttri með styttingu endanlegs fyrningarfrests krafna**

Fyrir þá sem ekki verður bjargað fjárhagslega með ofangreindum leiðum. Úrræðið taki einnig til greiðsluþrota vegna árangurslausra fjárnáma.

Markmið aðgerðar er að veita yfirsulduðu fólki sem fyrst tækifæri til fjárhagslegs sjálfstæðis á ný og lágmarka þannig umsvif árangurslausra fjárnáma, veltu innan eftirkröfumarkaðar, svarta hagkerfisins og fjárhagslegs landflóttu.

Lög um fullnaðarfyrningu gjaldþrotamála innan tveggja ára varð að lögum 17.12.2010.

Samsvarandi breyting vegna greiðsluþrota og árangurslauss fjárnáms verði innleidd fyrir 15. mars n.k.

- **Efla eftirlit með aðgerðum og vinnubrögðum fjármálafyrirtækja og innheimtuaðila.**

Allar niðurstöður eftirlitsaðila verði gerðar opinberar ársfjórðungslega. Löggjöf og regluverk með vinnubrögðum og eftirliti verði endurskoðuð. Boðuð verði hert viðurlög við brotum á gildandi reglum. Eftirlit taki sérstaklega til skoðunar vörslusviptingar, samninga og framkvæmd um sértæka skuldaaðlögun, greiðsluáðlögun og nauðungarsamninga afturvirkir frá 1.1.2008.

Útfærslu sé lokið og hert eftirlit taki til starfa fyrir lok 15.maí nk.

- **Hefja skipulega greiningu og rannsókn á fjárhagsstöðu heimilanna**

Fjárhagsstaða heimilanna verði greind af óháðri stjórnsýslustofnun og niðurstöður kynntar ársfjórðungslega til framtíðar. Mörk skuldsetningar verði skilgreind sem hófleg, vænt og varhugaverð, miðað við hlutföll eignarhalds og umfang séreignar bílaflota hverju sinni. Unnið verði afturvirkir frá ársbyrjun 2008 með sambærilegum hætti.

Útfærslu verði lokið og rannsókn hafin fyrir byrjun mars 2011.

- **Innleiðing úrræða til bættrar hagstjórnar.**

Skilgreind verði opinber framfærslukostnaður lágmarksframfærslu annars vegar og meðal framfærslukostnaður vegna greiðslumats hins vegar.

Gerð verði undantekningarlaus krafa um greiðslumat við öll veðlán einstaklinga.

Lög verði sett um að veð takmarkist við veðandlag neytendalána. Lánveitandi skal ekki öðlast meiri rétt en samið var um í upphafi, þ.e. að lausaskuldir verði ekki hægt að setja inn á veðrétt heimila með fjárnámi eða öðrum gjörningum. Lögin taki gildi við skilmálabreytingar eldri lána. Ábyrgð þriðja aðila verði bönnuð og afnumin við skilmálabreytingar.

Fjárhagsstaða og málefni heimilanna verði tekið upp sem viðfangsefni, til greiningar og viðbragða innan félagsmálaráðuneytis.

Skoðað verði að fela Seðlabanka að stýra hámarks veðhlutföllum útlána hverju sinni, sbr. ákvörðun um bindiskyidu og stýrivexti.

Útfærslu verði lokið fyrir lok 17.júní 2011.

- **Seðlabanki birti árlega Hagspá heimilanna sem hluta af almennri efnahagsspá**

Upplýsingar um fjárhagsstöðu heimilanna verði grunnur hagspár og taki að öðru leiti mið af öðrum hagstærðum við hagspá hvers árs í riti Seðlabanka um Fjármálastöðuleika.

Seðlabanka verði fallið að gæta stöðuleika innan hagkerfisins í heild.

Útfærslu verði lokið fyrir byrjun júní 2011.

- **Breytingar á húsnæðislánakerfinu.**

Dregið verði markvisst úr vægi verðtryggingar á neytendalánnum með tímasettri áætlun um afnám að fullu fyrir 17. júní 2011.

Komið verði á samkeppni um tekin lán, með innleiðingu breytilegra vaxtakjara og þaki á vexti húsnæðislána.

Samkeppnishamlandi lántöku- og uppgreiðslugjöld verði afnumin og bönnuð.

Lánveitendur verði kallaðir til meðábyrgðar fyrir efnahagsstöðuleika.

Leitað verði leiða til að lækka vexti með lækkun vaxta á útgefnum ríkisskuldabréfum og lækkun raunávöxtunarkröfu lífeyrissjóðanna. Endurskoðun lífeyrissjóðakerfisins er brýn.

Lögð verði áhersla á stöðuga eignamyndun og hóflegan heildarkostnað veðlána neytenda.

Lánsformum verði fjölgað. Vaxta- og húsaleigubætur taki einnig mið af fjölskyldustærð.

Útfærslu verði lokið fyrir byrjun júní 2011.

(sjá nánari tillögur Hagsmunasamtaka heimilanna)

- **Aukning og jafnræði valkosta í húsnæðismálum**

Valkostum búsetuforma almenns markaðar verði jöfnuð á þann hátt að fjölskyldum verði gert auðveldara að velja það form sem hentar, hvort sem það er eignar, leigu, kaupleigu eða félagsbústaðaform.

Félagslegt húsnæðiskerfi verði endurmetið og styrkt í samræmi við stefnu um fjölgun kosta í húsnæðiskerfinu til að tryggja öllum aðgengi að íbúðarhúsnæði. Í forgangi verði mætt þörfum barnafjölskyldna.

Réttarumhverfi leiguhúsnæðis verði endurskoðað með því augnamiði að langtímaleiga verði raunhæfur og vænlegri kostur fyrir bæði leigusala og leigutaka í samræmi við ofangreint.

Útfærslu stefnumörkunar verði lokið fyrir byrjun maí 2011 og leiði strax til framkvæmda.

- **Aukin neytendavernd**

Neytendavernd og -fræðsla verði eflid.

Lög um neytendavernd verð samræmd gildandi lögum norðurlanda og EES.

Almenn fjármálafræðsla verði eflid bæði í skólakerfi og endurmenntun.

Kostnaður og áhrif greiðslukortakerfa á hagkerfið verði könnuð og brugðist við neikvæðum áhrifum á verðlag og verðbólgu. Lögð verði áhersla á debetneyslu í viðtækari mæli.

Stuðlað verði að valkvæðum sparnaði ungmenna 16-30 ára, til að undirbúa stærri fjárfestingar, ss. nám og fasteignakaup.

Útfærslum verði lokið fyrir byrjun júní 2011.

Stjórn HH lýsir samtökin viljug til samráðs og samstarfs á grundvelli ofangreindra atriða.

Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna, 8. febrúar 2011